

Η ανθρωπολογική βάση της Κλίμακας

Ορθοδοξία / Ορθόδοξη Ψυχοθεραπεία

Δημήτρης Τσιολακίδης, Θεολόγος

(Προηγούμενη δημοσίευση: <https://www.pemptousia.gr/?p=158603>)

Η θεραπευτική ποιμαντική του Ιωάννη Σιναΐτη δομείται καταφανώς στην αρχή ότι ο άνθρωπος έχει το είναι δεδανεισμένο και ότι εναπόκειται στο αυτεξούσιο του ανθρώπου η επιστροφή στο κατά φύσιν της υπάρξεως, που οδηγεί το κατ'είκόνα δυνητικά στο καθ'ομοίωσιν και στη σωτηρία παρά τις όποιες φθοροποιές συνέπειες της πτώσης.

«Οι αρετές, ως έξεις, ικανότητες και επιτηδειότητες της ψυχής, εξαρτώνται απολύτως από τις αλλοιώσεις που συμβαίνουν στην ανθρώπινη ύπαρξη. Μια και δεν υφίσταται η διαρχία καλού και κακού -αφού όλα είναι αγαθά- τόσο οι αρνητικές αλλοιώσεις όσο και οι κακίες μπορούν να μεταμορφωθούν σε θετικές αλλοιώσεις και σε αρετές, με αυτεξούσια άσκηση, πάντοτε στο περιρρέον κλίμα των αγιοπνευματικών ενεργειών. Αυτονόητα, μπορεί να συμβεί και το αντίστροφο, μακριά από το παραπάνω κλίμα»[\[1\]](#). Γνώστης ο άγιος Ιωάννης Σιναΐτης των άνω προϋποθέσεων και των τρόπων εκδήλωσης της ανθρώπινης συμπεριφοράς (άλλοτε

φυσιολογικά και άλλοτε παθολογικά), εκκινά την συγγραφή της *Κλίμακος* με τη δεδομένη αρχή ότι απευθύνεται σε υπηρέτες του Θεού, εντοπίζοντας σε αυτούς τέσσερις μορφές υπαρξιακής στάσης που αντιστοιχούν σε ισάριθμες κατηγορίες ανθρώπων.^[2] Μιλώντας για τις προϋποθέσεις που καθιστούν γόνιμη την είσοδο στη μοναχική ζωή και τις δυσκολίες προσαρμογής που αυτές συνεπάγονται, αναφέρεται στους σχετικούς με κάθε μια από τις κατηγορίες χαρακτηριστικούς τύπους σκιαγραφώντας παράλληλα τα συμπεριφορικά τους γνωρίσματα.

Έτσι στο κέντρο της διδασκαλίας του τοποθετεί την αναζήτηση και τον έλεγχο

των κινήτρων της κάθε συμπεριφοράς αλλά και στάσης. Το υλικό αλλά και το αντικείμενο τόσο της γνωσιολογίας όσο και της ποιμαντικής του διδασκαλίας πηγάζει από τις ίδιες τις δραματικές όψεις των ψυχικών λειτουργιών και εκδηλώσεων της ανθρώπινης ύπαρξης όπως αυτές φανερώνονται στις πολύπτυχες εκφάνσεις του καθημερινού μοναχικού βίου. Σε ό,τι αφορά την εξέταση των εσωτερικών διεργασιών της προσωπικότητας, στις οποίες προβαίνει από την μελέτη της εξωτερικής συμπεριφοράς, αποκαλυπτική είναι η βαθιά ανατομία και η λεπτή εργασία που κατορθώνει η σοφία του αγίου στην περιοχή όχι μόνο του συνειδητού αλλά κυρίως του ασυνείδητου νου – εαυτού. Σε αυτή την ενδελεχή έρευνα και ανάλυση της προσωπικότητας, άκρως αποκαλυπτικό είναι το γεγονός πως δομικά συστατικά της όπως: η λειτουργία των μηχανισμών (για την αντιμετώπιση στη σχέση με τον εξωτερικό και εσωτερικό κόσμο καταστάσεων) που επιστρατεύει και οι εσωτερικές διεργασίες των μερών της σε σχέση με την επίδραση των συμπτωμάτων που συντελούνται και δρούν εντός της, περιγράφονται τόσο εύστοχα από τον Ιωάννη που συνάπτονται εναργέστατα με τους σχετικούς όρους και ορισμούς που η ψυχολογία του βάθους έχει δώσει, όπως και οι θεωρίες της προσωπικότητας.

Πέραν του πνευματικού αγώνα κατά των παθών, η θεματολογία της *Κλίμακας* περιλαμβάνει τη σύνδεσή τους με ψυχοφθόρα και επιβλαβή συναισθήματα στα οποία και αναγνωρίζονται. Κάθε λόγος είναι ένα αντίδοτο σε κάποιο πάθος ή σε κάποιο σύμπτωμά του. Η άγνοια του θεού, η εγκατάλειψη του αγαθού και η φιλαυτία η οποία στην γλώσσα της ψυχολογίας είναι ένας δευτερογενής ναρκισσισμός που ξεπερνάει το ένστικτο της αυτοσυντήρησης και θέλει να καταβροχθίσει τα πάντα, είναι η αιτία που οδηγεί στα πάθη και η ρίζα που τρέφει το δένδρο αμαρτίας. Τι είναι όμως αυτό που τελικά εκφυλίζει τις φυσιολογικές προθέσεις-κάνοντας τον άνθρωπο να ταυτίζει τη χαρά με την ηδονή[3] και κατευθύνει στην ανάπτυξη των παθών, σε παρα φύσιν ροπές και σε εμπλοκή των πραγμάτων; Ο Ιωάννης εντοπίζει την αρχή αυτής της εκτροπής στην υπερηφάνεια, αυτή αποτελεί τη φυσική υγρασία που ευνοεί την βλάστηση της εμπαθούς ζωής. Στην κλίμακα του Ιωάννη η υπερηφάνεια χαρακτηρίζεται ως «ακέφαλος»[4] πλάνη, διότι δεν προέρχεται ούτε τροφοδοτείται από άλλο πάθος, τουναντίον είναι η γενεσιουργός αιτία των παθών. Νοείται ως δαιμονικό πνεύμα (δαίμων της υπερηφανείας) το οποίο στρέφει τις ίδιες τις δυνάμεις του ανθρώπου εναντίον του καθιστώντας τον θύμα των ιδιοτήτων του[5]. Η υπερηφάνεια παρουσιάζεται στις ποικίλες αποχρώσεις της πνευματικής πτώσης που εντοπίζονται στην οργή, την κατάκριση, το θυμό, το φθόνο και ένα πλήθος ακόμη συμπτωμάτων βλαπτικών για την ψυχή με αποκορύφωμα την απώλεια της λογικής. Επίσης μπορεί να κρύβεται πίσω από ταπεινόσημα αιτήματα.

[1] Βλ. ΝΙΚΟΥ ΑΘ. ΜΑΤΣΟΥΚΑ, *ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ, Αρχαίας Ελληνικής-Βυζαντινής-Δυτικοευρωπαϊκής Με σύντομη εισαγωγή στη φιλοσοφία*, εκδόσεις Π. ΠΟΥΡΝΑΡΑ, ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2009, σ.541.

[2] *Λόγος Πρώτος Περί Αποταγής*, «Το “από Θεού άρχεσθαι” είναι ορθόν και πρέπον, εφ’ όσον απευθύνομαι προς υπηρέτας του Θεού. Αυτού λοιπόν του αγαθού και υπεραγάθου και παναγάθου Θεού και βασιλέως μας, ο οποίος ετίμησε όλα τα λογικά όντα που εδημιούργησε με το δώρο του αυτεξουσίου, άλλοι είναι φίλοι Του και άλλοι γνήσιοι δούλοι Του. Άλλοι είναι αχρείοι δούλοι Του και άλλοι τελείως αποξενωμένοι απ’ Αυτόν. Υπάρχουν τέλος και αυτοί που είναι εχθροί Του, καίτοι είναι αδύνατοι και ανίσχυροι.» Κλίμαξ, έκδοση δεκάτη πρώτη, Ιερά Μονή Παρακλήτου Ωρωπός Αττικής, 2009 σ.37.

[3] Εννοείται ως ηδονισμός, δηλαδή πανευχαρίστηση χωρίς όρια και λογική.

[4] Βλ. Ιωάννου του Σιναΐτου, Κλίμαξ, *Λόγος Περί υπερηφανείας* ΚΒ΄,28, έκδοση δεκάτη πρώτη, Ιερά Μονή Παρακλήτου Ωρωπός Αττικής, 2009.

[5] «Ο υπερήφανος μοναχός δεν χρειάζεται δαίμονα, διότι γίνεται πλέον ο ίδιος δαίμων και εχθρός του εαυτού του». Κλίμαξ, ό.π., ΚΒ΄,25.

(Συνεχίζεται)

<http://bit.ly/2oRHkaR>